

Arvot ovat suhteellisia — mutta ne ovat olemassa

Jostein Gripsrudin haastattelu

Jostein Gripsrud, 35-vuotias norjalainen tiedotustutkija, kuuluu siihen polveen, joka on mukana kääntämässä pohjoismaista tiedotustutkimusta kulttuuritutkimuksen suuntaan. Monien tanskalaisten kollegoidensa tapaan hän on tullut tiedotustutkimukseen humanismin puolelta, kirjallisuustieteestä ja kielentutkimuksesta.

Kenties se selittää, että hänellä on yllään musta paita valkealla tekstillä: "Kafkallakaan ei ollut hauskaa."

Gripsrud työskentelee vanhempana lehtorina synnyinkaupunkinsa Bergenin yliopistossa, jonka yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa on jo perinteikäs tiedotustutkimuksen keskus. Mutta Gripsrudin virka on humanistisessa tiedekunnassa - "merkki siitä, että joukkotiedotus on alkanut kiinnostaa yhä enemmän myös humanisteja", hän sanoo.

Itse asiassa Gripsrudin vuonna 1984 perustettu virka on toistaiseksi humanistien ainoa aluevaltaus tiedotustutkimukseen Bergenissä.

Gripsrudin nimeen olen törmännyt vain pari kertaa aiemmin.

Pari vuotta sitten silmäilin hänen 'Hornbriller mot massekulturen' -artikkeliaan mainiosta norjalaisesta kulttuurilehdestä **Samtidenistä**. Se käsitteli Adornon suhdetta amerikkalaiseen empiiriseen yhteiskuntatieteeseen ja keskusteli älykkäästi massakulttuurin dialektiikasta - siis myös sen emansipatorisista puolista.

Viime talvena hän kirjoitti **Screen**-lehdessä yleisradioiden muutospaineista arvellen, että "kaupallisen yleisradiotoiminnan logiikka" on lävistämässä perinteiset julkisen palvelun laitokset. Hän oli poiminut esimerkkinsä lähinnä norjalaisesta keskustelusta, mutta monet asiat tuntuivat pätevän laajemminkin.

Ja tuore luettelo käynnissä olevasta norjalaisesta tiedotustutkimuksesta tietää Gripsrudin nykyisen intressin: väitöskirjatyössään hän tutkii **Dynastia**-sarjan tuotantoa ja sisältöä sekä vastaanottoa Norjassa.

**Valistajat
vastaan kansa**

Miten olet ajautunut tiedotustutkimukseen? Missä alkuperäinen tutkimusintressisi on?

Teoreettinen taustani on tietysti kirjallisuustieteessä - strukturalismissa, reseptiotutkimuksessa - mutta en ole koskaan tuntenut olevani perinteinen kirjallisuustieteilijä.

Alun perin erikoistuin populaarikirjallisuuteen ja sosiolongvistiikkaan. Tein tutkielmani työväestön harrastajateatteriliikkeestä vuosina 1890-1940. Sen näkökulma yritti olla mahdollisimman laaja, kulttuurihistoriallinen, ja käsittelin siinä mm. sosiaalidemokraattien kulttuuripolitiikkaa ja heidän propaganda-tekniikoitaan. Se oli itse asiassa samanaikaisesti paitsi kulttuurin myös medioiden tutkimusta.

Missä moderni populaarikulttuuri tuli kuvaan?

Valmistuttuani olin vuoden opettamassa Tukholman yliopistossa ja aloitin uuden, tutkielmani kanssa rinnakkaisen tutkimuksen, joka käsitteli Norjan maaseudun harrastajateatteria. Sen kysymyksenasettelu kuitenkin kääntyi pohtimaan intellektuellien ja joukkojen välistä suhdetta tämänkaltaisissa liikkeissä. Tutkimuksen otsikkoon tulikin adornoilainen nimileikki: "Kansanomaisen valistuksen dialektiikka".

Dynastia-projektin juuret ovatkin sitten jo tässä. Minua alkoi kiinnostaa se julkinen keskustelu, jota sarjasta käytiin - se oli lajissaan ensimmäinen tv-sarja, jota on esitetty Norjan televisiossa; meillä ei koskaan nähty **Peyton Placea**, ei **Dallasia**. **Dynastia**-keskustelussa ilmeni hyvin samanlainen intellektuelli-valistajien ja joukkojen välinen vastakkaisuus kuin harrastaja-

teatteri-keskusteluissa: joukot olivat intellektuellien kanssa hyvin eri kannalla siitä, mikä on hyvää viihdettä. Kaksi hyvin erilaisiin arvoihin nojaavaa kulttuurikäsitystä törmäsi toisiinsa.

Voisiko tuolta pohjalta jo luonnehtia tutkimustesi perimmäistä linjaa tai kysymyksenasettelua?

Itse asiassa kaikkien tutkimusteni ongelmat ovat liikkuneet populaarikulttuurin, korkeakulttuurin ja osittain myös perinteisen kansankulttuurin ristiriitakentissä ja törmäyksissä.

Harrastajateatteritutkimukset käyttivät hyväkseen **julkisuuden** käsitettä - niissä harrastajateatteri nähtiin vaihtoehtoisena julkisuusmuotona. **Dynastia**-projektikin tarkastelee julkisuutta, sen muutoksia kansainvälistymisen ja kaupallistumisen oloissa. Siinä tutkitaan sitä, minkälaisia ristiriitoja uusi kulttuurinen tilanne tuo tullessaan.

**Monikanavainen
julkisuus**

Miten suhtaudut siihen keskusteluun, jonka mukaan julkisuuden sfääri on hajoamassa? Tietyin perusteinhan voidaan väittää, että julkisuuden perusta, keskusteleva yleisö tai informoitu kansalainen, on uhanalainen.

Julkisuus on uhattuna - kyse voi olla myös sen tuhoutumisesta. Tämä on tärkeä kysymys, eikä minulla ole siihen tietenkään mitään valmista vastausta.

Toisaalta on kuitenkin kehitymässä uusi, monikanavainen julkisuuden sfääri, jossa erilaiset alakulttuurit luovat omia makujaan ja niille omia ilmaisukanaviaan. Vanha ajatus yhdestä kansasta ja yhdestä julkisuuden sfääristä on ainakin hajonnut. En tiedä.

onko sellaista todellisuudessa koskaan edes ollutkaan, mutta se on ollut tärkeä ja vaikuttava tausta-ajatus esimerkiksi perustettaessa Norjan yleisradiota.

Tässä mielessä näen mielekkääksi myös postmodernia koskevan keskustelun: nykyisin on todellakin vaikea puhua kulttuurista totalisovien käsitteiden ja universaalien standardien puitteissa. Jo pelkääntään siirtolaisten virta on tuonut kulttuuriin uutta suhteellisuuden ja aidon moninaisuuden tajua.

Mikä on korkeakulttuurin asema alhaalta tulevien virtojen pyörteisä?

Itse asiassa olen halukas puolustamaan korkeakulttuuria ja valistusta tiettyyn pisteeseen asti. Vaikka kaikenkattava, homogeeninen ja universaali julkisuuden sfääri ei olisikaan enää mahdollinen, minusta on välttämätöntä säilyttää jonkinlaisia standardeja - moraalisia, esteettisiä jne. -, sillä niistä löytyy keskustelun ja myös poliittisen toiminnan perusta.

Kantasi kuulostaa habermasilaiselta.

Sympatisoin häntä monella tapaa. Mutta tilanne kuvastaa myös omaa ristiriitaani. Norjassa tunnen olevani postmodernisti, mutta kun menen Yhdysvaltoihin, haluan olla modernisti. Minusta monet anglo-amerikkalaiset mediatutkimukset ovat kadottaneet kokonaan perspektiivin laatueroihin korostaessaan sitä, mitä jotkut katsojat saattavat pitää huvittavana.

Esimerkki: vaikka joku John Fiske (**Reading Television** ym.) löytäisikin sellaisia yleisöryhmiä, joiden mielestä **Rambo** on nautittava hierarkioiden ja byrokratian vastainen elokuva, se ei muuta sitä tosiasiaa, että se on hyvin tehty mutta profotasistinen eloku-

va. Erilaiset yksilölliset lukutavat eivät voi syrjäyttää tutkijan analyyttistä ja kriittistä kompetenssia.

Tutkijan kompetenssi

Olet siis valmis hyväksymään tietyt standardit. Etkä pelkää, että niihin voidaan tarttua - sanoa, että nehan ovat vain sinun asettamiasi? Mikä antaa tutkijalle sen erityisen tulkinnallisen kompetenssin?

Kaikki tutkimus on riippuvaista tutkijan omista päätöksistä ja tulkinnoista - se ei koske vain hermeneuttista tutkimusta vaan minkä tahansa taulukon rakentamista ja tulkintaa. Tutkimuksen erityisluonteeseen kuuluu se, että se asettaa kriteerinsä eksplisiittisesti ja perustelee ne. Sen tähden tulokset ovat aina keskustelunalaisia ja avoimia vastaväitteille. - Se on ero yksityiseen tv:n katsojaan, jonka ei tarvitse perustella syitänsä.

Pierre Bourdieu on tietysti asettanut yliopistomaailman uuteen valoon osoittaessaan, että tutkijatkin taistelevat arvovallasta ja tulkintojen oikeutuksesta. Mutta se ei minusta tee merkityksettömäksi sitä, että tutkijan keskustelemalla, lukemalla ja perehtymällä hankkima kulttuurinen pääoma on myös todellista. Se on aitoa käyttöarvoa, todellista tietoa, jonka ansiosta hän - vaikkapa Bourdieu itse - voi eritellä milloin museoita, milloin valokuvausta, milloin muotia, ... Ja juuri sellainen kulttuurinen pääoma ei ole jakautunut taiseisesti.

Luulen, että Bourdieussa on lopulta hiven samaa kuin perinteisessä "sosiaalidemokraattisessa" valistusajattelussa: ajatus, että on olemassa jotain erityistä tietoa, jota kannattaa jakaa eteenpäin

- tavallaan ylhäältä alaspäin - niille, jotka muuten eivät siihen pääsisi käsiksi. Akateeminen maailma on osa korkeakulttuuria, ja uskon siihen sisältyvän arvoja, joita todella kannattaa levittää eteenpäin.

Voi tuntua ristiriitaiselta yrittää painottaa "postmodernia" suhteellisuutta samalla kun haluaa pitää kiinni tietyistä korkeakulttuurisista arvoista, mutta se tuntuu ainoalta mahdollisuudelta. Täytyy muistaa, että postmodernismin puolesta puhujat ovat hekin yleensä korkeakulttuurisen pääoman haltijoita.

Yleisradioajattelun vinoumat

Olet kirjoittanut julkisen palvelun television tilanteesta. Se puolustustaistelu, jota Pohjoismaissa nyt käydään yleisradioiden puolesta, on kai tulkittavissa julkisuuden sfäärin puolustamiseksi. Missä kulkevat standardien ja suhteellisuuden rajat yleisradioiden kohdalla?

Minusta on elintärkeää ymmärtää, että julkisen palvelun yleisradiot kaipaavat tiettyä suojausta ympärilleen, sillä ilman sitä markkinavoimat kenties voisivat marginalisoida ne. Mutta on myös pohdittava sitä, miksi niitä on suojeltava. On arvioitava, ovatko niihin kiinnittyneet arvot universaaleja ja puolustamisen arvoisia.

Suuri osa pohjoismaisesta yleisradiokeskustelusta ja -ajattelusta ansaitsisi tulla haudatuksi. Sehän vaipuu paniikkiin aina törmätessään viihteeseen - ja etenkin kansainväliseen viihteeseen. Minä taas en usko, että on vaarallista, jos ihmiset näkevät dallasinsa ja dynastian.

Jos haluamme ylläpitää järkevää keskustelua ja todellista pluralismia

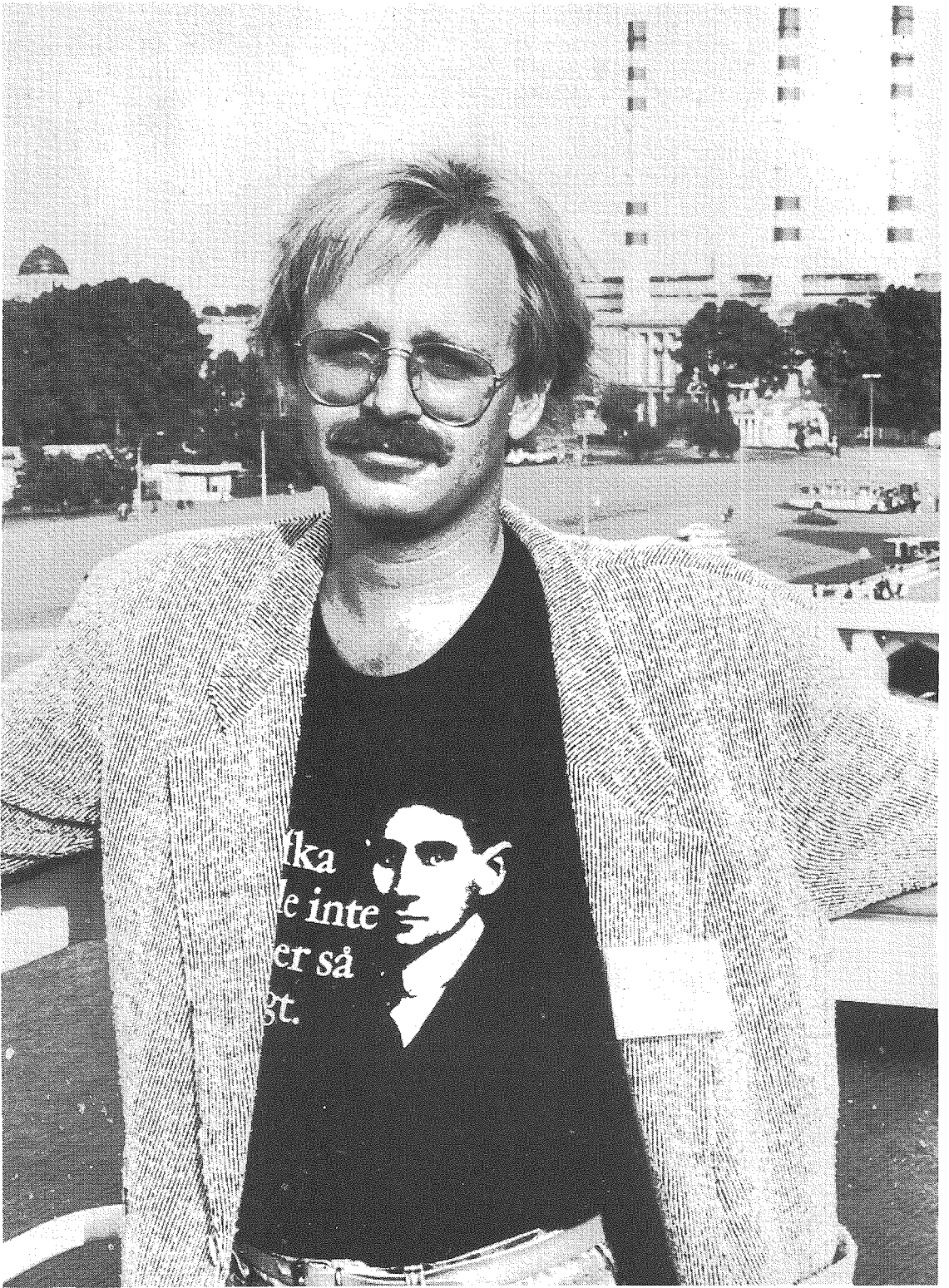
- mutta hylätä sellaisen typerän idealismin, jonka mielestä kaikkien pitää olla yhtä mieltä makuasioista -, tarvitaan paljon rennompi asenne viihteeseen. Samalla on tarpeen tutkia tarkemmin viihteeseen liittyvän mielihyvän mekanismeja.

Entä esimerkiksi kaupalliset paikallisradiot, joita on nyt sekä Suomessa että Norjassa?

Minusta on aivan oikea kehitysuunta, että Norjassa on sallittu kaupalliset paikallisradiot. Totta! Ne voivat lähettää Top 40 -musiikkia koko ajan, mutta minusta on hyvä, että voin halutessani kuunnella sitä. Täydelliseen eetterin kontrolliin ei ole enää paluuta. Mutta samalla olisi säilytettävä julkisen palvelun arvokkaat puolet.

Yleisradioiden kansanvalistajilla on tietysti historiallinen linkkinsä kansanvalistuksen pitkään perinteeseen. Miten selittäisit kansanvalistajaintellektuellin roolin syntymistä?

Norjassa vuosisadan alun kansanvalistus ja maaseudun harrastajateatteri olivat romanttista maaseutuliikehdintää, joka liittyi **nynorskin** tuma, että **nynorskin** kehittäjä Iva Aasen oli lähtöisin talonpoikaisista oloista. Hän oli hyvin kiinnostunut kirjoista, mutta häntä rangastiin poikkeavasta kiinnostuksestaan. Hän pääsi sitten korkeakulttuuriseen maailmaan, muttei mielestään koskaan täysin sopeutunut tai integroitunut uuteen ympäristöönsä vaan pysyi puoliksi talonpoikana. Hän ei kyennyt palaamaan synnyinseudulleen vaan pysyi Oslolla, silloisessa Kristianiassa, ylistäen maaseutua ja kirjoittaen pamfletteja, joissa kehoitettiin talonpoikia arvostamaan itseään ja omaa kulttuuriaan. Hän uskoi ymmärtäneensä kansan syvimmän olemuksen ja halusi kertoa sen kansalle. Aasen

Ilkka Timonen

ei ollut siis päässyt irti jättämästään maailmasta eikä ollut päässyt sisälle uuteen - hän jäi matkalle.

Jotain samanlaista tapahtui 1960-luvulla, ainakin Norjassa. Opiskelijoiden määrä kolminkertautui, ja he kokivat samanlaisia identiteettiongelmia kuin Aasen. Se synnytti uuden teoreettisen populismin aallon - ajattelutavan joka tunsu tietävänsä, mitä kansan tulisi ajatella ja tehdä.

Minusta tuntuu, että intellektuellit ovat aina samalla tavoin ulkopuolisia, ja on realismin osoitus, että intellektuellit tunnustavat oman marginaalisuutensa. Haluaisin nähdä enemmän sellaista realismia ja suhteellisuudentajua intellektuellien keskuudessa.

Mutta jälleen: tämä ei tarkoita, etteikö olisi olemassa tiettyjä universaaleja arvoja, joista kannattaa pitää kiinni. Eikä se tarkoita, etteikö intellektuellien pitäisi osallistua yhteiskunnan suunnasta käytävään keskusteluun.

Kriittinen teoria tässä ja nyt

Ajattelutapaasi lienee lupa tulkita niin, että puolustat kriittistä teoriaa, mutta hieman revisoidussa muodossa?

Minusta täytyykin muistaa, että Frankfurtin koulun joukkotiedotusta koskeva teoria kehittyi huomattavasti vielä "Valistuksen dialektiikan" jälkeen. Adorno esimerkiksi tuli viisi- ja kuusikymmentäluvulla paljolti uusiin ajatuksiin: hän näki joukkotiedotuksessa sellaisia mahdollisuuksia, joihin ei ennen ollut uskonut. Eräässä 60-luvun kirjoituksessaan hän myönsikin, että jos olisi nähnyt ennakolta joukkotiedotuksen kehityksen, hän olisi kirjoittanut "Valistuksen dia-

lektiikan" toisin.

Kriittinen teoria on elitismissään kestävä. Mutta niiden arvon ymmärtää, jos niitä vertaa esimerkiksi moniin "postmodernistisiin" Amerikan-kuvauksiin, joissa ihastellaan motellien ja moottoriteiden viidakkoa, kuvauksiin, joiden intressinä on melkein pelkkä turismi. Luulen, että ellei Jean Baudrillard itse, niin ainakin monet hänen jäljittelijänsä ovat sen illuusion vallassa, että Amerikkaa voisi kuvata ikään kuin ei-mistään-erityisestä positiosta - ikään kuin hyläten kaiken sosiaalisen reflektion.

Baudrillard on tietysti oma lukunsa - hänhän on täynnä ironiaa. Yksi hänen keskeisistä teorioistaan koskee juuri joukkoja. Hän näkee massat mustana aukkona, jonne informaatio katoaa, ja katsoo, että hiljaisuus, välinpitämättömyys on joukkojen tietoinen vastarintamuoto, jonka avulla ne sanoutuvat irti valtiosta, pääomasta, vallasta. Baudrillardia on hauska lukea, mutta tuollainen teoria on silkkaa idealismia.

Dynastia alusta loppuun

Dynastiaa koskeva tutkimusprojekti on ollut käynnissä jo parin vuoden ajan. Mihin kaikkeen se tähtää?

Koska olen vanha marxisti, yritän tietysti selvittää koko jutun.

Kuten sanoin, tartuin alunperin keskusteluun siitä, pitäisikö sarjaa esittää Norjassa vai ei eli ruohonjuuritason ja intellektuellien väliin kiistaan. Mutta jotta voisin ymmärtää, miksi ihmiset pitävät sitä hyvänä viihteenä, minun on tutkittava myös itse tekstiä. Ja ymmärtääkseni koko ilmiöön liittyvän ongelmakentän minun täytyy myös tutkia sarjan tuotantoa ja

taustaa Yhdysvalloissa - nähdä sen yhteydet amerikkalaiseen kuvakulttuuriin, melodraamaan, televisiodraaman yleisiin tuotantoehtoihin.

Norjan tv ei ollut aiemmin esittänyt Dynastian kaltaisia amerikkalaisarjoja. Miten se näkyi norjalaisyleisön vastaanotossa?

Norjalaiset - sekä yleisö että intellektuellit - olivat keskustelussa verraten naiiveja. Kumpikaan ryhmä ei tuntunut ymmärtävän sitä traditiota, josta *Dynastia* ja sen lajito-
verit kumpuavat - Ibsenkin käytti melodraamaa näytelmiensä yhtenä muotona! Vastaanottoa suuntasi valtavasti NRK:n itsensä mm. lehdille välittämä, alkuperältään amerikkalainen pr-materiaali. Minkäänlaista syvemmin kriittistä keskustelua ei käyty, vaan syntyneessä väittelyssä ainoa erotteleva tekijä oli se, että toiset pitivät *Dynastiasta* ja halusivat sen, toiset eivät.

Kerro lyhyesti tutkimusaineistostasi.

Resektion tasolla aineistoja on kolme: kaikki *Dynastiaa* koskevat sanoma- ja aikakauslehtiartikkelit, kaikki yleisöltä tulleet sarjaa koskevat kirjeet ja survey-aineisto, joka koottiin Bergenissä vuonna 1984 eli kun *Dynastiaa* oli esitetty vuoden ajan. Tekstianalyysissa käydään läpi sarjan muutamia jaksosia. Sarjan tuotantoa ja yleistä taustaa varten taas keräsin aineistoa Yhdysvalloista - olin Hollywoodissa koko alkuvuoden.

Viimeaikainen alakulttuurien tutkimus on korostanut sitä, että kulttuuria itse asiassa tuotetaankin alhaalta käsin. Toisaalta monet tutkijat - vaikkapa musiikkisosiologi Simon Frith - ovat eri mieltä väittäen, että kulttuuriteollisuudella on alhaalta tulevista vaatimuksista

huolimatta määräävä rooli kulttuurin tuotannossa. Mille kannalle itse asetut tässä rintamassa?

Käsittääkseni *Dynastia*-aineisto viittaa siihen suuntaan, että Hollywoodilla on varsin ratkaiseva rooli sen suhteen, minkälaisia merkityksiä tv-sarjan ympärille syntyy.

Heikki Hellman